

Extra

Histo-Visie

Hasseltenaren overzee

Dit artikel is gewijd aan al die Hasseltenaren, die in de zeventiende en achttiende de stad de rug toekeerden om elders hun geluk te gaan beproeven.

Al eerder hebben wij het uitvoerig gehad over Hendrik van Wilp. Hij vertrok in 1646 naar Indië. Zijn reis verliep niet zonder problemen en bij zijn aankomst in Batavia bleek hem, dat zijn toekomst er minder rooskleurig uit zou zien dan hij bij zijn vertrek had verwacht.

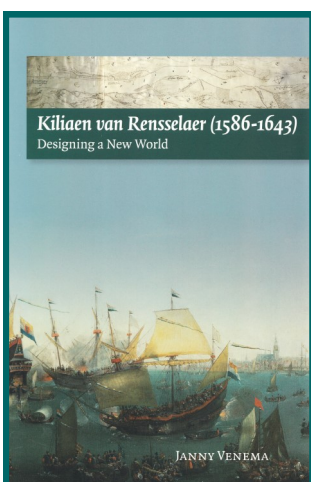
Hij was niet de eerste die droomde van nieuwe werelddelen. Killiaen van Rensselaer was hem voorgedaan. Hij wilde aan de overkant van de oceaan een nieuw bezit verwerken. Daartoe had hij land aangekocht. Het werd een kolonie binnen een kolonie. Het bestuur erover werd vanuit Amsterdam geleid. Killiaen moest dan ook binnen zijn “leengoed” zelf voor recht en

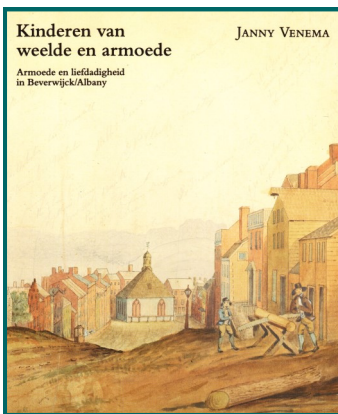
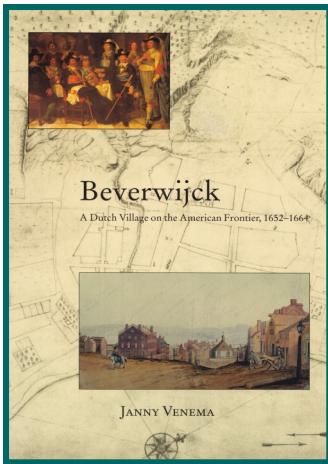
orde zorgen. Hij is zelf nooit in Amerika geweest. Hij zond de geschoolde jurist Van der Donck als schout - dus als zijn plaatsvervanger - naar zijn overzeese bezittingen.

Onbedoeld heeft hij daarmee grote invloed uitgeoefend op het karakter van de gehele kolonie Nieuw-Amsterdam en van daaruit op de totale Amerikaanse samenleving. Russell Shorto betoogt in zijn boek dat het deze Van der Donck is geweest die een belangrijke stempel op de in Amerika bestaande tolerantiegedachte en op de staatsinstellingen van de Amerikanen heeft gezet. Niet voor niets staat ook nu nog New York bekend als één van de meest liberale gebieden van de Verenigde Staten.

De opvattingen van Van der Donck brachten hem op den duur zelfs in conflict met zijn patroon.

Killiaen heeft zelf nooit zijn bezittingen bezocht. Hij stierf in 1643. Zijn enige zoon uit het eerste hu-

welijk volgde hem als patroon op. Het was de oudste zoon uit het tweede huwelijk, Jan Baptist, die de eerste Rensselaer was die de kolonie bezocht. In 1651 bracht hij een bezoek aan Rensselaerswijck. Jeremiah volgde hem in 1654. Hij stapte samen met de uit Hasselt afkomstige Lysbert Lansing, haar tweede man en haar kinderen uit het eerste huwelijk van boord. Ze waren op 18 mei 1855 in Nieuw Amsterdam gearriveerd met de “De Gelderse Bloem”.

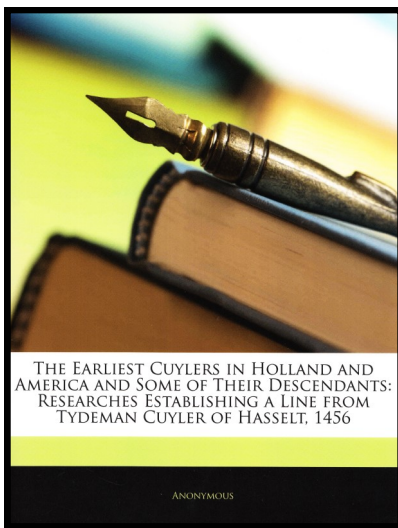
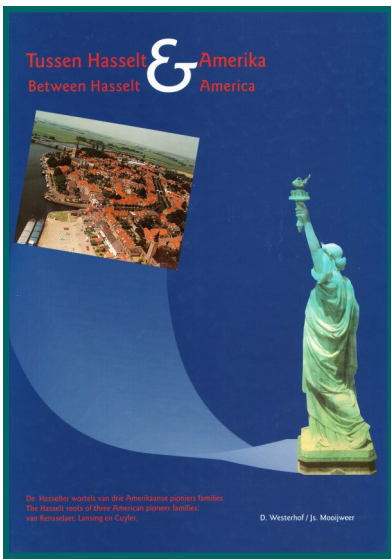
Lysbert had Hasselt vanwege schulden moeten verlaten en had alle hoop gericht op een nieuw bestaan in de kolonie. Zij vestigden zich in Beverwijck. Lysbet zette daar net als in Hasselt een bakkersbedrijf op. Later nam haar, in Hasselt geboren zoon Gerrit die van haar over.

Jeremiah nam in de kolonie de leiding op zich. De familie had veel in de vestiging geïnvesteerd. De winst moest behaald worden met de verkoop van beverhuiden. Tussen juni en september van het jaar 1657 werden vanuit Rensselaerswijck vier grote partijen naar Nieuw Amsterdam vervoerd. Het vervoer naar de Republiek vond met het eigen schip ‘Het wapen van Rensselaerswijck’ plaats. Het beschikken over een eigen boot was geen luxe. De W.I.C. gaf aan de kolonie geen prioriteit, zodat een geregelde aanvoer en afvoer van producten niet geregeld was. Al in 1637 werd van het 60 ton grote schip ‘Het Wapen

van Rensselaerswijck’ gesproken. De heentocht vanuit Amsterdam duurde vijf maanden, de terugtocht twee. De pelshandel was een lucratieve handel. In 1659 bracht een pels in Amsterdam 7 gulden op. Geen wonder dat de onderneming in 1676 zo’n 26.000 gulden in een schip durfde te investeren. Toen waren de hoogtijdagen waarin per jaar bijna 35.000 pelzen naar Amsterdam werden vervoerd al wel voorbij. Meer en meer werden de pelzen vervangen door graan.

Het leven was er hard. Jeremiah kon zijn status nog wel etaleren met zijn kleding en zijn woning, maar ook hij ontkwam niet aan rauwe werkelijkheid. In 1660 werd zijn huis vernield door een brok ijs en heerste er in 1662 in Beverwijck de pokken. Achttien volwassenen en achttien kinderen vonden de dood. Ook de vrouw van Jeremiah kreeg de ziekte, maar zij genas. Zij moest echter vanaf die tijd wel met een kruk lopen. Samen kregen ze zeven kinderen, waarvan er één op jeugdige leeftijd overleed.

Jeremiah keerde nog wel naar Holland terug, maar hij ontdekte dat zijn hart toch in de nieuwe kolonie lag en vertrok al snel opnieuw en nu definitief naar Nieuw Amsterdam. Hij stierf in 1674. Zijn zoon Kilian overleed in 1719. De hoogtijdagen van de kolonie waren toen al voorbij.

Net als Lysbert had ook Hendrik Cuyler in Hasselt de nodige schulden gemaakt. Daarnaast hield hij er ook nog eens een losbandige levensstijl op na. Na zijn faillissement was hij naar familie in Amsterdam gevlucht. Waarschijnlijk heeft hij daar zijn levenstje gewoon voortgezet. Zowel het stadsbestuur van Hasselt als zijn familie waren hem dan ook liever kwijt dan rijk. Eendrachtig werd geprobeerd om Hendrik als barbier op een VOC schip aangemonsterd te krijgen. Daarbij werd ook Seino Coninck ingeschakeld. Zijn schoonvader en zwager waren beide bewindvoerders van de VOC in Hoorn. Al deze inspanningen hielpen niets. De VOC had geen plaats voor hem. Uiteindelijk wist men met de kapitein van “De Bonte Koe” een overeenstemming te bereiken. Hij zou Hendrik meenemen naar Portugal. Op 10 december zou het schip vertrekken. Hendrik heeft er blijkbaar lucht van gekregen, want hij verliet hals-overkop Hasselt. Men heeft hem nooit meer gezien. Het doel was uiteindelijk dan toch bereikt.

Een naamgenoot vertrok in 1659 wel naar Amerika. Deze Hendrik, Isebrantszoon, woonde aanvankelijk in de Mulertsteeg. Daar leefde hij samen met zijn vrouw. Vanuit zijn eigen woning oefende hij het vak van kleermaker uit. De zaken

verliepen niet zo voorspoedig. De schulden stapelden zich op. Het gezin moest zelfs verhuizen naar een kleinere, goedkopere woning in de Hofstraat. Ook dat bood geen soelaas. In 1659 verliet Hendrik de Republiek om zich samen met zijn gezin in Beverwijk te gaan vestigen. Vanaf die tijd lachte het fortuin hem weer toe.

Naast de reizigers naar de West, had je natuurlijk net als Hendrik van Wilp de reizigers naar de Oost. In 1621 had men de zoon van Otto Gisius op de boot naar Batavia willen zetten, omdat hij de door de stad beschikbaar gestelde studiegelden verbrast had. We weten niet of een smeekschrift van zijn zijde nog geholpen heeft. De afloop is namelijk ons niet bekend.

Vrijwillig ging Laurens Voltelen. Hij was in 1686 in Hasselt geboren en stierf in 1731 in Batavia. Hij had zich als chirurgijn in Hoorn gevestigd en moet vandaar na 1717 naar de Oost zijn vertrokken. Waarschijnlijk is zijn zoon Symon in de Republiek achtergebleven, of hij is later teruggekeerd, want Symon stierf in 1795 in Zwolle. We zijn wel een naamgenoot van hem tegengekomen. Op 21 de-

cember 1706 treffen we ene Symon Voltelen aan boord van de Duivenvoor aan. Hij was op weg naar Indië.

In maart 1716 vertrok Gerrit Cluwen als tweede chirurgijn aan boord van de Beverwijk naar Batavia. Hij kwam in oktober aan. Zeven jaar later werd hij gevolgd door Jacobus Cluwen. Hij was onderchirurgijn. Hij vertrok in mei 1723 aan boord van het Noorderkwartier en bereikte pas een jaar later Indië.

Weer een jaar later werd zijn contract ontbonden. Een naamgenoot van hem vertrok op 15 november 1728 als soldaat naar de Oost. Hij maakte zijn reis met de Magdalena. Op 7 juli 1729 werd Batavia bereikt. Zijn contract werd op 31 augustus 1731 ontbonden verklaard, vanwege zijn overlijden in Azië.

Even dramatisch verliep de reis voor Jacobus van Zuijlen. Hij had aangemonsterd als constabelmaat aan De Bredenhof. Hij heeft Indië nooit bereikt. Hij stierf aan boord.

Dit is nog maar deel van al die reizigers. Er zullen ongetwijfeld meer zijn geweest. Zo erven in 1697 Seno Coninck en zijn zuster van hun al 24 jaar in het buitenland wonende broeder.

We kunnen stellen dat de vertrekkenden in drie groepen waren onder te verdelen: zij die een nieuwe toe-

komst zochten, omdat zij in Hasselt economisch waren vastgelopen, zij die het avontuur zochten en lieden die aan boord van de VOC schepen de benodigde ervaring wilden opdoen. Vandaar de vele chirurgijns onder hen.

